

Brüssel, 16.7.2018
COM(2018) 538 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

ühtsete järgmise päeva ja päevasisese turu mehhanismide väljatöötamise kohta liikmesriikides ning määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi arengu kohta kooskõlas komisjoni määruse (EL) 2015/1222 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised) artikli 5 lõikega 3

{SWD(2018) 376 final}

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

ühtsete järgmise päeva ja päevasisese turu mehhanismide väljatöötamise kohta liikmesriikides ning määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi arengu kohta kooskõlas komisjoni määruse (EL) 2015/1222 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised) artikli 5 lõikega 3

Sisukord

I.	Sissejuhatus	2
II.	Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi peamised mõjutajad 2	
III.	Analüüsi kokkuvõte.....	3
IV.	Esialgsed järeldused	5

I. Sissejuhatus

14. augustil 2015. aastal jõustus komisjoni määrus (EL) 2015/122, millega kehtestati võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised¹. Vastavalt võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse artikli 5 lõikele 3 peab komisjon kooskõlas määruse (EÜ) nr 714/2009 artikliga 24 esitama Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande ühtsete järgmise päeva ja päevasisese turu mehhanismide väljatöötamise kohta liikmesriikides, pöörates erilist tähelepanu määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi arengule.

Vastavalt võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse artikli 5 lõikele 3 peab komisjon selle aruande põhjal eelkõige hindama, kas erand riiklike seaduslike monopolide² lubamiseks või kas asjaolu, et liikmesriik endiselt keeldub lubamast teises liikmesriigis nimetatud määratud elektriturukorraldaja³ piiriülest kauplemist, on jätkuvalt põhjendatud. Kui komisjon leiab, et see ei ole põhjendatud, võib ta kaaluda asjakohaste seadusandlike või muude meetmete võtmist liikmesriikidevahelise ja -sisese konkurentsi ning kaubanduse edendamiseks. Samuti peab komisjon hindama ühtse järgmise päeva turu ja ühtse päevasisese turu juhtimist, pöörates erilist tähelepanu määratud elektriturukorraldajate teostatavate turgude liitmise korraldaja funktsioonide läbipaistvusele. Kui komisjon leiab, et monopolse seisundiga turgude liitmise korraldaja funktsioonide ja muude määratud elektriturukorraldajate ülesannete täitmisel esineb ebaselgust, võib komisjon kaaluda asjakohaste seadusandlike või muude meetmete võtmist ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi läbipaistvuse suurendamiseks ja tegevuse tõhustamiseks.

Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi väljatöötamisel varasematel aastatel tehtud edusammude järelevalve osana ning vastavalt võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse artikli 5 lõikele 3 peab komisjon esitama Euroopa Parlamendile ja nõukogule selle aruande koos lisatud komisjoni talituste töödokumendiga. Käesolevas aruandes on erilist tähelepanu pööratud määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi arengule, kuid komisjon esitab ka esialgse hinnangu ning hinnangu võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega kehtestatud ühtse päevasisese ja järgmise päeva turu juhtimise kohta, pöörates erilist tähelepanu määratud elektriturukorraldajate teostatavate turgude liitmise korraldaja funktsioonide läbipaistvusele. Komisjoni hinnangu üksikasjalikum kirjeldus on esitatud käesolevale aruandele⁴ lisatud talituste töödokumendis. Käesolev aruanne ei piira võimalikke tulevasi järeldusi, mis põhinevad edasistel kogemustel seoses eelkõige ühtse päevasisese turu mehhanismi rakendamisega.

II. Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi peamised mõjutajad

Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi rakendamisel mängivad olulist rolli mitu osalejat ja funktsiooni.

¹ ELT L 197, 25.7.2015, lk 24–72.

² Vt võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse artikli 5 lõike 1 esimene lõik.

³ Vt võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse artikli 5 lõike 1 kolmas lõik.

⁴ SWD(2018) 376

Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi rakendamiseks peavad põhivõrguettevõtjad kooskõlastatult välja arvutama saadaval oleva piiriülese võimsuse. Selleks peavad põhivõrguettevõtjad koostama ühise võrgumudeli, mis hõlmaks tootmise, koormuse ja võrgu olukorra prognoose tundide lõikes. Saadaval olev võimsus tuleb tavaliselt välja arvutada nn voopõhisel arvutusmeetodil, mille puhul võetakse arvesse asjaolu, et elekter võib liikuda eri kanalite kaudu, ning millega optimeeritakse üksteisest tugevas sõltuvuses olevates võrkudes saadaval olevat võimsust. Saadaval olev piiriülene võimsus on üks põhisisendeid edasises arvutusprotsessis. Selle protsessi raames kogutakse ja sobitatakse kokku kõik elektribörside esitatud liidusisesed ostu- ja müügikorraldused, kusjuures saadaval olevat piiriülest võimsust võetakse arvesse majanduslikult optimaalsel viisil. Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismiga tagatakse, et tavatingimustes voolab elektrienergia madala hinnaga piirkondadest kõrge hinnaga piirkondadesse.

Turgude liitmise korraldaja funktsioon on määratud võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse alusel elektribörsidele, s.t määratud elektrivõrgu korraldajatele. Asjaomase funktsiooni täitja peaks ostu- ja müügipakkumiste optimaalseks sobitamiseks kasutama spetsiaalset algoritmi. Arvutustulemused tuleb mittediskrimineerivalt kättesaadavaks teha kõigile määratud elektriturukorraldajatele. Elektribörsid peavad turgude liitmise korraldaja arvutustulemuste põhjal oma kliente teavitama edukatest ostu- ja müügikorraldustest ning elektrienergia tuleb võrgus üle kanda võimsusarvutuste kohaselt.⁵

Tõhususe huvides ning ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi võimalikult kiireks rakendamiseks soovitatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määramisel võimaluse korral kasutada olemasolevaid turukorraldajaid ja juba rakendatud lahendusi, vältimata uute turukorraldajate poolset konkurentsi. Kuid komisjon võib koostöös Energeetikasektori Reguleerivate Asutuste Koostööametiga (edaspidi „koostööamet“) asutada või nimetada ühtse reguleeritud asutuse, et see täidaks ühiseid turgude liitmise korraldaja funktsioone seoses ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi toimimisega.⁶

Põhivõrguettevõtjate, määratud elektriturukorraldajate ja reguleerivate asutuste vaheline koostöö on väga oluline selleks, et hõlbustada elektrienergia siseturu lõplikku väljakujundamist ja tõhusat toimimist ning tagada liiduülese elektri põhivõrgu optimaalne haldamine, koordineeritud toimimine ja korrakohane tehniline arendamine. Eelkõige tuleks kasutada elektrienergia siseturu arendamisele kaasaaitavate olemasolevate võimsuse jaotamise ning ülekoormuse juhtimise projektide koostoime võimalusi.⁷

III. Analüüsi kokkuvõte

Enne võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määramise jõustumist kasutati seoses *ühtse järgmise päeva turu mehhanismiga* üleeuroopalise ühtse järgmise päeva turu mehhanismi rakendamiseks piirkondliku projekti raames väljatöötatud „piirkondade hindade ühendamise“ lahendust. Kuigi praeguseks rakendatakse piirkondade hindade ühendamist valdavas enamikus

⁵ Võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määramise põhjendus 4.

⁶ Võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määramise põhjendused 14 ja 15.

⁷ Võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määramise põhjendus 25.

liikmesriikides, vajas süsteem seoses selle rakendamise keerukusega viimastel aastatel korrapärast muutmist, ning vaja on lisamuudatusi, et piirkondade hindade ühendamine oleks võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega täielikult kooskõlas.

Ühtse päevasisese turu mehhanismi väljatöötamisel on piiriülese päevasisese turu projekt aluseks võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse kohasel üleeuroopalise ühtse päevasisese turu mehhanismi rakendamisel. Piiriülese päevasisese turu projekti väljatöötamise etapis ei osalenud mitte kõik põhivõrguettevõtjad ja määratud elektrivõrgukorraldajad selles, ent ülejäänud olid juba seotud projekti väljatöötamisega ning järgisid seda, et tagada kooskõla võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega ning turgude liitmise korraldaja kavaga. Asjaomane projekti järgimine hakkas kehtima alates piiriülese päevasisese turu projekti käivitamisest 12. juunil 2018, hõlmates esimeses etapis 14 Euroopa riiki. Piiriülese päevasisese turu projekt võimaldab ühtset pidevat päevasisest kauplemist astmelise lähenemisega üle kogu Euroopa Liidu.

Mis puudutab *määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi arengut*, siis praeguse seisuga on enamik võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega seotud liikmesriike otsustanud kohaldada konkrentsil põhinevat määratud elektriturukorraldaja mudelit, st võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrukses ettenähtud määratud elektriturukorraldaja määramise mudelit. Alates võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse jõustumisest on kasvanud nende elektribörside arv, kes soovivad tegutseda teistes liikmesriikides. Kuid konkrents jääb ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi puhul pärast rakendamist siiski piiratuks, sest mitmes riigis tegutsevad seaduslikud monopolid.

Rääkides *turgude liitmise projektide juhtimisstruktuurist*, oli olemasolevatel lahendustel (piirkondade hindade ühendamine ja piiriülene päevasisene turg) spetsiaalne juhtimisstruktuur, sest need käivitati vabatahtlike varajaste rakendusprojektide alusel, kusjuures kõnealuseid projekte juhtis ühiselt põhivõrguettevõtjatest ja elektribörsidest koosnev rühm. Võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrukses sätestatakse asjaomase koostöö üldraamistik ning mõned põhimõtted diskrimineerimise vältimiseks, samas kui koostöö üksikasjade väljatöötamine jäi määratud elektriturukorraldajatele koostöös põhivõrguettevõtjatega. Samal ajal määratakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse alusel teatud ülesanded määratud elektriturukorraldajatele, nimelt välja töötada ja täita ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi käsitlevaid nn turgude liitmise korraldaja funktsioone. Turgude liitmise korraldaja funktsioon ei kuulu määratud elektriturukorraldajate konkrentsitegevuse alla, vaid on ette nähtud reguleeritud funktsioonina, millega tagatakse tõhus korralduste kohandamine kõikides pakkumispriirkondades kõikidele määratud elektriturukorraldajatele Euroopa Liidus, kasutades selleks piirkonnaülese võimsuse kaudset jaotamist. Määratud elektriturukorraldajad ja/või põhivõrguettevõtjad peavad välja töötama ja rakendama mitu keerulist tehnilist meetodit ning tingimust, ning riiklikud kriisilahendusasutused peavad need heaks kiitma üleeuroopalisel, piirkondlikul või riigi tasandil, et turgude liitmise korraldaja funktsiooni täitja saaks oma ülesandeid täita.

Ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi rakendamine on seni viibinud mitmete juhtimisprobleemide tõttu, milleks on näiteks osalejate arvu suurenemine, vajadus uue kulude jagamise ja kulude hüvitamise korra järele, mis oleks kooskõlas võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega, ning muud juhtimisküsimused, näiteks vajadus asjakohaste otsustamiseeskirjade järele. Probleemid võivad tekkida ka algoritmi tõhusal kasutamisel

seoses suurema hulga määratud elektriturukorraldajatega, kes on pädevad teostama asjaomaseid ülesandeid, ning seoses uute talitusomadustega, mis on vajalikud tulevikus vastavuse tagamiseks võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega. Riiklikud kriisilahendusametid peavad tagama määratud elektriturukorraldaja või kolmanda osalise (kellele ülesanne on määratud) suutlikkuse täita turgude liitmise korraldaja funktsiooni kooskõlas õigusraamistikuga.

Turgude liitmise korraldaja kava rakendamise keerukus seisneb selles, et võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse kohaselt vastutavad määratud elektriturukorraldajad ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi lahenduste väljatöötamise eest, samas kui põhivõrguettevõtjad vastutavad peamiselt piirkonnaülese võimsuse arvutamise ja jaotamise eest. Ülesannete, vastutuse ja kulude jagamise / kulude hüvitamise korra selge kindlaksmääramine võib aidata kaasa määratud elektriturukorraldajate ja põhivõrguettevõtjate vahelisele sujuvamale koostööle. Praegu sõltub konkreetne kord põhivõrguettevõtjate / määratud elektriturukorraldajate üleeuroopalise, piirkondliku või mõnikord ka riigi tasandi ettepanekutest ja heakskiitudest. Seni saadud kogemustest järeldub, et õiguslik ebakindlus seoses näiteks kulude jagamise või kulude hüvitamise ning juhtimisega seotud küsimuste ühtlustatuse puudumisega tõi mitmel juhul kaasa viivitusi ning asjaomaste osaliste vahelisi tõsiseid lahkarvamusi.

Lisaks on probleeme tekitanud erinevate turgude liitmise *meetodite* rakendamine. Asjaomaste küsimuste üle otsuste langetamisel on oluline tagada määratud elektriturukorraldajate mittediskrimineeriv kohtlemine ning kehtivate lahenduste vastavus võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse nõuetele (või saab neid nõuetele vastavuse tagamiseks täiendavalt edasi arendada).

IV. Esialgsed järeldused

Komisjoni kogemus seoses määratud elektriturukorraldajate konkurentsiga on praegu jätkuvalt piiratud, eelkõige viivituste tõttu kõigi regulatiivsete ja tehniliste sammude rakendamisel, mis on vajalikud, et võimaldada ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasisese turu mehhanismi puhul määratud elektriturukorraldajate vahelist konkurentsi. Senise esialgse kogemuse põhjal, eelkõige ühtse järgmise päeva turu mehhanismi valdkonnas, saaks konkurentsimudelit ilma suurte takistusteta rakendada enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides. Seega puuduvad ilmsed põhjused võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruks valitud lähenemisviisi muutmiseks ning praeguses etapis konkurentsi välistamiseks.

Ent kuna käesoleva aruande avaldamise ajal rakendamine veel käib ning määratud elektriturukorraldajate vaheline konkurents ei ole veel käivitunud või näidanud oma täielikku mõju liikmesriikides, kus monopolid puuduvad, ei võta komisjon praeguses etapis lõplikku seisukohta selle suhtes, kas seadusliku monopoli kehtestamise võimaluse tühistamine liikmesriikides on põhjendatud. Võimalust kohaldada monopoli mudelit ning keelduda teises liikmesriigis nimetatud määratud elektriturukorraldaja teenustest peetakse ikka veel konkurentsil põhineva mudeli erandiks. Kuid võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse kohane monopoolse määratud elektriturukorraldaja erand ei raskenda ega piira Euroopa Liidu toimimise lepingus sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamist. ELi toimimise lepingu konkurentsialased sätted kehtivad üldjoontes määratud elektriturukorraldajate tegevusele turul, sealhulgas ristsubsideerimise riski suhtes ning igasugustele liikmesriigi meetmetele, mille alusel antakse määratud elektriturukorraldajale

ainuõigused. Seega, kuna konkureerivate ja monopoolsete määratud elektriturukorraldajate seas tuleb tagada mittediskrimineerimine ja võrdsed tingimused, jälgib komisjon edasi ELi toimimise lepingu ning võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse sätete alusel ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasise turu mehhanismi arengut ning määratud elektriturukorraldajate konkurentsile avalduvat mõju ELis.

Seoses ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasise turu mehhanismi juhtimisega näitab seniste edusammude esialgne analüüs, et määratud elektriturukorraldajate ja põhivõrguettevõtjate rollid ja vastutus turgude liitmise lahenduste väljatöötamisel ja rakendamisel peavad olema selgemad. Kuigi võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määrusega pannakse peamine vastutus asjaomaste ülesannete täitmisel määratud elektriturukorraldajatele, peaksid põhivõrguettevõtjad olema rohkem kaasatud ning neil peaks olema otsustav roll seoses võimsuse arvutamise ja jaotamise tehniliste nõuetega. Lisaks näitab kogemus, et turgude liitmise korraldaja funktsioonil on keskne osa sihtmudeli väljakujundamisel ning määratud elektriturukorraldajate vahelise konkurentsi võimendamisel. Seega peab komisjon vajalikuks jätkata arutelusid seni ilmnunud probleemide üle ning hinnata erinevaid võimalusi turgude liitmise korraldaja funktsiooni juhtimise võimalikuks muutmiseks.

Komisjon on jätkuvalt kindlalt pühendunud ühtse järgmise päeva turu mehhanismi ja ühtse päevasise turu mehhanismi loomisega seotud tööle, et Euroopa kodanikud saaksid turgude liitmisest täiendavat kasu. Piiriülese kaubanduse potentsiaali täielikuks ärakasutamiseks on parim viis võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suuniste määruse täielik ja õigeaegne rakendamine.